

**ผลกระทบของการกลายเป็นเมืองต่อชุมชนบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัย  
: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโนนม่วง หมู่ 12 เทศบาลตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น**  
**Effects of Urbanization toward Communities Surrounding Khon Kaen University  
: Case Study of Ban Non Muang Community, Village No. 12, Sila Sub-  
district Municipality, Khon Kaen Province**

ปรียกัญจน์ ศรีแก่นจันทร์<sup>1</sup> และ รศ.ดร.ศิวัช ศรีโกคางกุล<sup>2</sup>

Preyakan Srikanjun and Assoc. Prof. Dr. Siwach Sripokangkul

|            |            |            |            |
|------------|------------|------------|------------|
| Received   | Reviewed   | Revised    | Accepted   |
| 10/07/2019 | 24/07/2019 | 07/09/2019 | 12/09/2019 |

**บทคัดย่อ**

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการกลายเป็นเมือง และ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของการกลายเป็นเมืองต่อชุมชนบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยเฉพาะชุมชนบ้านโนนม่วง หมู่ 12 เทศบาลตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากมีอาณาเขตใกล้ชิดกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นมากที่สุด งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้มีการก่อตั้งขึ้นจากนโยบายการขยายพื้นที่ความเจริญไปยังระดับภูมิภาคตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 การขยายตัวความเจริญชุมชนบ้านโนนม่วงเกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้านวิถีชีวิต และด้านประชากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ส่งผลกระทบในเชิงบวกและเชิงลบต่อชุมชนในด้านของเศรษฐกิจและสังคมดังนี้ ด้านสังคม พบว่าโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค เข้าถึงชุมชนทำให้ชุมชนมีคุณภาพที่ดีขึ้น แต่ผลกระทบเชิงลบ คือ ปัญหาทางด้านคุณภาพการใช้ชีวิตของชุมชนที่ลดลง เช่น ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาน้ำเน่าเสีย และด้านเศรษฐกิจ พบว่าเมื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดความเปลี่ยนแปลงจากการขายที่ดินสำหรับการทำเกษตรให้แก่รายทุนไว้สร้างหอพัก หมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์ ส่งผลให้อาชีพเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเป็นทำธุรกิจ ค้าขาย หรือรับจ้างที่มักตอบสนองต่อ

<sup>1</sup> สาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Master of Public Administration, College of Local Administration, Khon Kaen University

E-mail : alchemize\_miracle@hotmail.com

<sup>2</sup> อาจารย์ประจำวิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น E-mail : siwasri@kku.ac.th

College of Local Administration, Khon Kaen University

ความต้องการของประชาชนอย่างนักศึกษาหรือบุคลากรทางมหาวิทยาลัยแทน และเกิดการกว้านซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร ทำให้ราคาประเมินที่ดินของชุมชนมีราคาที่สูงขึ้น

**คำสำคัญ** การกลายเป็นเมือง การเปลี่ยนแปลง ชุมชน

## Abstract

The purposes of this research were to : 1) study changes of community resulting from urbanization; and 2) study effects of urbanization toward communities surrounding Khon Kaen University, especially Ban Non Muang Community, Village No. 12, Sila Sub-district Municipality, Khon Kaen Province because it is a community located mostly adjacent to Khon Kaen University. This research is qualitative research and applies in-depth interview with key informants. The findings revealed that : After Khon Kaen University was established to extend development to regions under the Fifth National Economic and Social Development Plan, Baan Non Muang has been growing and changes found in the community including land utilization, living and population. These positively and negatively affect the community in terms of economy and society as follows. The positive effect to the society is that community can better access to infrastructure; however, quality of living declines as they face several problems, for example, traffic congestion, water pollution and economy. The land utilization has changed from agricultural purpose to business purpose as the locals sell land to investors for apartment, housing development and commercial buildings. As a result, the occupation has changed from agriculture to business, trade and service accommodating demands of students and university personnel. Besides, investors heavily buy land pieces for profit speculation resulting in much expensive land price.

**Keywords** Urbanization, Changes Community

## บทนำ

การกลายเป็นเมือง (Urbanization) หมายถึง กระบวนการการเปลี่ยนถ่ายจากชนบทสู่เมือง ปัจจุบันเป็นปรากฏการณ์ที่สังคมโลกกำลังให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการกลายเป็นเมืองนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา รวมถึงประเทศไทยเองที่ถือเป็นประเทศ

กำลังพัฒนา ก็มีแนวโน้มของปรากฏการณ์ของการกลายเป็นเมืองให้ได้เห็น ซึ่งไม่ได้เกิดแต่เฉพาะกรุงเทพมหานครที่เป็นเมืองมหานครสำคัญของประเทศไทย แต่ปรากฏการณ์การกลายเป็นเมืองสามารถเกิดขึ้นในพื้นที่ชนบท ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดสูงขึ้นเรื่อย ๆ จากจำนวนประชากรเมืองที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากปรากฏการณ์การกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นกับประเทศกำลังพัฒนาทำให้ได้รับผลกระทบในเรื่องภาวะความเป็นเมือง คือเกิดความเปราะบางของผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชานเมือง

ในช่วงปีพ.ศ. 2513 ประเทศไทยได้เริ่มนำทฤษฎีการพัฒนาเมืองศูนย์กลางระดับรอง (Secondary Urban Centers) เข้ามาเป็นหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำหรับการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะพัฒนาประเทศไปในแนวทางเน้นขยายความเจริญลงไปยังระดับภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นศูนย์ราชการ สาธารณสุข การคมนาคม รวมถึงการศึกษา จากนโยบายการขยายพื้นที่ความเจริญลงไปสู่ระดับภูมิภาค จังหวัดขอนแก่นจึงกลายเป็นพื้นที่เป้าหมายที่จะนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ไปพัฒนาเมืองให้กลายเป็นเมืองสำคัญแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการให้ความสำคัญกับทางการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2507 เพื่อให้เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้การพัฒนาการศึกษาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้เมืองขอนแก่นเกิดปรากฏการณ์ความเป็นเมืองขยายตัวไปยังพื้นที่ชนบท โดยขยายตัวออกจากศูนย์กลางเมืองเทศบาลนครขอนแก่น และขยายตัวไปตามถนนมิตรภาพ หรือถนนทางหลวงหมายเลข 2 โดยขยายตัวออกไปในทาง 2 ทิศทางหลัก คือ ขยายตัวเมืองขึ้นมาทางด้านบน (ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ) ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นตั้งอยู่ เป็นจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดการขยายเมือง และทิศใต้ แทนที่จากเดิมที่มีตัวเมืองขอนแก่นตั้งอยู่บริเวณบึงแก่นนคร (ทิศตะวันออกเฉียงใต้) ซึ่งปัจจุบันเรียก บริเวณนั้นว่า ย่านชุมชนเมืองเก่า ซึ่งเป็นการขยายตัวเมืองในลักษณะแบบ Urban sprawl

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วซึ่ง ผลจากการขยายตัวของเมืองประเภทมหาวิทยาลัย (Supawadee Boonyachut, Surat Chumjit and Buntoon Chunnasit. 2003) ส่งผลกระทบต่อชุมชนรอบข้างได้อย่างเห็นได้ชัด เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนประชากร ความหนาแน่นของพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น พื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยก็ปรับเปลี่ยนสภาพกลายเป็นธุรกิจให้บริการหอพักอาศัยสำหรับนักศึกษา วิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนเดิมจึงเปลี่ยนแปลงไป ธุรกิจที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วแล้วจึงส่งผลให้เกิดการแข่งขันกันในพื้นที่ เส้นทางเดินทางจากหอพักสู่บริเวณมหาวิทยาลัยมีระยะทางที่เพิ่มขึ้น ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยน ซึ่งต้องพึ่งยานพาหนะอย่างจักรยานยนต์และรถยนต์แทนการเดินมากขึ้น ทั้งยังก่อให้เกิดความแออัดในชุมชน รวมถึงมลภาวะจากยานพาหนะต่าง ๆ อีกด้วย

ชุมชนบ้านโนนม่วง เป็นชุมชนมีบริเวณใกล้เทศบาลขอนแก่นและบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่งผลให้ชุมชนของบ้านโนนม่วงขยายตัว

กลายเป็นชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นมากระดับปานกลาง ทำให้จากเดิมชุมชนบ้านโนนม่วงมีเพียงแค่ 1 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านที่ 5 แต่ปัจจุบันประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 5 หมู่ที่ 12 หมู่ที่ 19 หมู่ที่ 23 หมู่ที่ 27 พื้นที่ชุมชนบ้านโนนม่วงทั้งหมด 7.5 ตารางกิโลเมตร (4,960 ไร่) แยกเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 4.27 ตารางกิโลเมตร (2,669 ไร่) และพื้นที่เกษตร 3.23 ตารางกิโลเมตร (2,021 ไร่) ลักษณะดั้งเดิมของชุมชนเป็นลักษณะบ้านไทยชนบทดั้งเดิมแบบบ้านไม้ชั้นเดียว ต่อมาเริ่มปลูกสร้างบ้านเรือนในลักษณะครึ่งไม้ครึ่งปูน แตกต่างจากปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นหอพักของนักศึกษา สำหรับเช่าอยู่อาศัยมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ รวมทั้งการประกอบอาชีพสมาชิกในครอบครัวยังคงประกอบอาชีพในการทำสวนทำนา เลี้ยงสัตว์ ลักษณะต่อมาที่ผู้คนอยู่ในช่วงอายุรุ่นวัยกลางคน ถึงวัยหนุ่มสาว จะประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย แรงงาน หรือทำงานเป็นข้าราชการในมหาวิทยาลัยหรือส่วนราชการในเมือง ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ตามหอพักเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นส่วนมาก สำหรับการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาเพียงแค่หมู่ 12 เนื่องจากมีอาณาเขตติดกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งจะทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงชุมชนบ้านโนนม่วงได้อย่างชัดเจนที่สุด

วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนบ้านโนนม่วงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ปัจจัยที่ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น (Thawadchai Pengpinit. 2000) คือ การขายที่ดินทำกิน ซึ่งมี 2 สาเหตุหลักที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนโนนม่วงต้องขายที่ดินทำกิน 1) ปัจจัยภายในคือภาระหนี้สิน ทำให้ต้องจำยอมขายที่ดินทำกินไป หรือการจัดการแบ่งมรดก ค่านิยมในการทำงานที่สบายใน ตัวเมือง และเห็นแบบอย่างการขายที่ดินทำกินจากเพื่อนบ้าน 2) ปัจจัยภายนอกคือการกว้านซื้อที่ดินของนายทุนเพื่อทำเป็นธุรกิจการให้บริการห้องพักสำหรับนักศึกษา อิทธิพลของสื่อสารมวลชน การขยายตัวของเมือง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้วิถีชีวิตเกษตรกรรมของชุมชนบ้านโนนม่วงเปลี่ยนไป รวมทั้งโครงสร้างของหมู่บ้านก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน เมื่อมหาวิทยาลัยขยายเติบโตอย่างต่อเนื่อง ชุมชนบ้านโนนม่วงก็ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของมหาวิทยาลัยเช่นกัน การขยายตัวของเมืองมหาวิทยาลัยเป็นปรากฏการณ์ที่ความเป็นเมืองเกิดและแพร่ขยายไปยังพื้นที่รอบมหาวิทยาลัย และปัญหาที่พบจากการขยายตัวของมหาวิทยาลัยเป็นปัญหาในลักษณะเดียวกันกับการกลายเป็นเมืองโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของการรุกรานพื้นที่เกษตร การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาขยะ ปัญหามลภาวะทางอากาศ ปัญหาความเป็นชนบทที่เลือนหายไป ปัญหาเหล่านี้สาเหตุสำคัญเกิดจากการรุกรานเข้าครอบครองพื้นที่นี้เกิดขึ้นโดยนักศึกษา (Witiya Pittunnapoo. 2010)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากการขยายตัวของมหาวิทยาลัยขอนแก่นนั้นส่งผลกระทบต่อชุมชนโนนม่วง ในด้านการใช้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านโนนม่วงที่

เปลี่ยนแปลงหลังจากการขยายตัวเมือง ด้านเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการ  
จัดให้มีการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไข และนำมาพัฒนาในชุมชนบ้านโนนม่วงต่อไป

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านโนนม่วง เทศบาลตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาผลกระทบการกลายเป็นเมืองบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัยในด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านโนนม่วง เทศบาลตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น

### ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น ผู้นำชุมชนและประชาชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโนนม่วง หมู่ 12 เทศบาลตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งอาณาเขตของชุมชนติดกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น แบ่งข้อมูลสำหรับการเก็บรวบรวมไว้ 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในประเด็นของผลกระทบการกลายเป็นเมืองของชุมชนบ้านโนนม่วง ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่วนข้อมูลแบบทุติยภูมิ เก็บข้อมูลจากการศึกษาหนังสือ เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องในประเด็นของการเปลี่ยนแปลงชุมชนด้านประชากรและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ผู้นำชุมชนบ้านโนนม่วง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน เจ้าอาวาสวัดโนนม่วง 1 คน และ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโนนม่วง 8 คน ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้า 3 คน ข้าราชการ 10 คน พนักงานของมหาวิทยาลัยขอนแก่น 2 คน เกษตรกร 2 คน รวมทั้งหมดจำนวน 10 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกแล้วนั้น นำข้อมูลที่ได้มาถอดความและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นำข้อมูลมาวิเคราะห์วิธีจำแนกประเภท (category) ตามประเด็นของวัตถุประสงค์ของการศึกษา ต่อมาทำการวิเคราะห์เชิงลึกโดยวิเคราะห์ให้อยู่ในกรอบแนวคิดของการศึกษารั้งนี้ควบคู่ไปด้วยกัน รวมทั้งใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสถิติพรรณนา (descriptive statistics)

### ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงผลกระทบของการการกลายเป็นเมืองต่อชุมชนบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัย โดยมีชุมชนบ้านโนนม่วง หมู่ 12 เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ โดยจะศึกษาถึงการ

เปลี่ยนแปลงของชุมชนจากลักษณะของการกลายเป็นเมืองและผลกระทบของการกลายเป็นเมืองของชุมชน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

### ตอนที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านโนนม่วง

มหาวิทยาลัยขอนแก่นนั้นมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชน เป็นเวลากว่า 50 ปี นับแต่ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้มีการก่อตั้งขึ้นมาจากนโยบายการขยายพื้นที่ความเจริญไปยังระดับภูมิภาคตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งการขยายตัวความเจริญครั้งนี้ทำให้ชุมชนบ้านโนนม่วง หมู่ 12 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มาจากเขตใกล้ชิดกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำให้ชุมชนได้รับความเจริญจนชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกันกับการกลายเป็นเมือง คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านที่ดิน พื้นที่สีเขียว พื้นที่สาธารณะของคนในชุมชน และพื้นที่ทางเกษตรกรรมนั้นมีปริมาณที่ลดลง ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นได้ถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่สำหรับอาศัยอย่างหมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์ อาคารหอพัก สำหรับอาคารหอพักจะมีจำนวนมาก ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับประชากรประเภทนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย ประชาชนในชุมชนเล่าให้ฟังว่า

“...เมื่อก่อนจะมีที่ไร่ที่นาเยอะ แต่พอมีมหาวิทยาลัยเติบโตขึ้น ทำให้มีพวกนายทุนมาซื้อที่ดินเหล่านี้เอาไว้ทำเป็นหมู่บ้านจัดสรร อาคารหอพัก ไว้รองรับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแทน ชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป...” (ประชาชนในชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 11 กรกฎาคม 2562)

นอกจากนั้นแล้วจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นจากการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ทำให้มีประชากรแฝงประเภทนักศึกษาเข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านโนนม่วงมากขึ้น ทำให้มีธุรกิจ ร้านค้า ร้านอาหารที่ให้บริการมักจะเป็นร้านค้าหรือบริการที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองถึงความต้องการของนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นหลัก ทำให้การประกอบอาชีพภายในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลง จากเดิมที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เปลี่ยนเป็นการประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจ และการให้บริการ มากขึ้น

### ตอนที่ 2 ผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองที่มีต่อชุมชนบ้านโนนม่วง

การเจริญเติบโตของมหาวิทยาลัยนั้น ส่งผลให้ตัวชุมชนบ้านโนนม่วงเกิดการเปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงนั้นก่อให้เกิดผลกระทบจากการกลายเป็นเมือง ทำให้ชุมชนบ้านโนนม่วงกลายเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น

#### ด้านสังคม

หลังจากการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัย ส่งผลทำให้ชุมชนบ้านโนนม่วงนั้นมีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย เช่น นักศึกษา บุคลากรทางมหาวิทยาลัย ทำให้ชุมชนมีการเจริญเติบโต ในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ก็ได้รับการพัฒนาภายในชุมชนเช่นกัน

“...พอชุมชนเป็นเมืองขึ้น ไฟฟ้า น้ำประปา ก็เข้าถึงชุมชนอย่างทั่วถึง เมื่อก่อนย้อนไปประมาณสักเกือบ 10 ปี ชุมชนนี้ยังใช้ประปาของหมู่บ้านอยู่เลย...แต่พอคนเข้ามาในชุมชนเยอะขึ้น ข้อเสียก็คือ

ชุมชนเริ่มอยู่กันแออัด การจราจรก็ติดขัดขึ้นนะ แล้วก็พวกน้ำเน่าเสียจากหอพักที่ไหลลงมารวมกันที่ท่อระบายน้ำของหมู่บ้าน พอมีฝนตกน้ำท่วม ระบายไม่ทัน...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2562)

“...ถนนก็เป็นปัญหานะ มันมีการจราจรที่ติดขัด แต่ว่าติดขัดแต่ชั่วโมงเร่งรีบ ถนนบางเส้นบางสายก็ชำรุด เสี่ยงที่จะเกิดอุบัติเหตุง่าย” (ประชาชนในชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 11 กรกฎาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นการที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นนั้นก็ได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านลบเช่นกัน กล่าวคือ ชุมชนเริ่มมีความหนาแน่นมาก จากการก่อสร้างอาคารหอพักและอาคารพาณิชย์ขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อรองรับนักศึกษา สภาพเส้นทางการเดินทาง ถนนบางเส้นยังชำรุดอยู่ ทำให้การจราจรภายในชุมชนไม่ปลอดภัยเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย

ในด้านวิถีชีวิตของชุมชนบ้านโนนม่วง จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นตรงกันว่าชุมชนกลายเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น กล่าวคือ (1) ลักษณะที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลง จากเดิมเป็นบ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน บ้านชั้นเดียวมีจำนวนลดลง และมีหอพัก คอนโดมิเนียม หมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์เกิดขึ้นมาแทนที่จำนวนมากขึ้น สำหรับที่อยู่อาศัยเหล่านั้นนั้นส่วนมากมักถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น (2) ความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน วัฒนธรรม จารีตประเพณี ค่านิยมของกลุ่มอัตตาลักษณ์ของชุมชน มีบทบาทน้อยลง และ (3) จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นนั้น ส่วนมากเป็นประชากรแฝงเข้ามาอยู่ภายในชุมชน ทำให้ในชุมชนทำให้เกิดปัญหาของอาชญากรรม และยังสร้างความวิตกกังวล ความไม่ปลอดภัยให้แก่ชุมชนอย่างการลักขโมยของ ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน

“...ปัญหาอาชญากรรมก็มีนะ แต่เป็นพวกโจรลักขโมยของ เมื่อก่อนวางข้าวของไว้ในขอบเขตบ้านก็ยังไม่หายนะ แต่เดี๋ยวนี้ต้องระวังมาก บางครั้งตอนเวลากลางคืน ก็เดินเข้าบ้านหยิบกุญแจรถแล้วก็เอารถออกไปเลย... ส่วนมากผู้กระทำจะเป็นประชากรแอบแฝงมากกว่าคนในชุมชนนะ...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2562)

### ด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของมหาวิทยาลัยนั้นทำให้ชุมชนแผ่ขยายและกลายเป็นชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้น ในด้านของจำนวนประชากร ชุมชนบ้านโนนม่วงมีจำนวนของประชากรที่เพิ่มขึ้น และมีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มาก แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นประชากรแฝง เช่น นักศึกษา บุคลากรทางมหาวิทยาลัย หรือคนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่ จากการให้สัมภาษณ์ของประชาชนในชุมชน กล่าวว่า

“...เมื่อก่อนยังเป็นที่ดินที่ทำนาอยู่เลย คนเลยทำเกษตรกรรมเป็นส่วนมาก แต่พอมันใกล้เมืองยังมีมหาวิทยาลัยมาก่อตั้งขึ้น คนก็เลยขายที่ดิน ส่วนมากก็ขายให้นายทุนนะ เขาก็เอาที่ดินไปทำเป็นหอพักนักศึกษาบ้าง ไปทำเป็นหมู่บ้านจัดสรรบ้าง อาคารพาณิชย์แทน...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2562)

“...ผมทำอาชีพเกษตรกร แต่พอหันหลังดูเก็บเกี่ยวข้าว ผมก็จะรับจ้างรีดเสื้อผ้า คนใช้บริการส่วนมากก็คือนักศึกษา...” (ประชาชนในชุมชน, สัมภาษณ์วันที่ 11 กรกฎาคม 2562)

สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนถูกนายทุนซื้อที่ดินที่เป็นที่ดินสำหรับการทำเกษตรเอาไปทำเป็นอาคารหอพัก หมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์มากขึ้น ทำให้ราคาที่ดินในชุมชนก็มีราคาสูงขึ้น จากการกว้านซื้อของนายทุน ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงส่งผลให้การประกอบอาชีพภายในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเกษตรกรรมสู่การประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจ และการบริการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นบริการที่มักตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนจากมหาวิทยาลัยมากกว่าประชาชนภายในชุมชน เช่น ร้านอาหาร หรือ ร้านรับจ้างรีดผ้า

### อภิปรายผลการวิจัย

ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นตามนโยบายการขยายความเจริญลงไปสู่พื้นที่ภูมิภาค แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยมหาวิทยาลัยนั้นเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัยเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Richard P. Dober (1963) ว่ามหาวิทยาลัยจะทำให้ชุมชนที่อยู่บริเวณรอบข้างเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยที่ประชาชนจะหลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่ของชุมชน ซึ่งประชาชนเหล่านั้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย ได้แก่ นักศึกษา บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย ซึ่งส่งผลให้เกิดความต้องการที่อยู่อาศัย ชุมชนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน อย่างการสร้างหอพัก หมู่บ้านจัดสรร เพื่อบริการกลุ่มประชากรเหล่านี้ รวมไปถึงเกิดแหล่งอำนวยความสะดวกใหม่ อย่างธุรกิจ ร้านค้าและบริการต่าง ๆ ที่มักตอบสนองกลุ่มประชากรเหล่านี้มากกว่าประชากรในชุมชนบ้านโนนม่วง ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Witiya Pittungnapoo (2010) และ Supawadee Boonyachut, Surat Chumjit and Buntoon Chunnasit (2003) สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีการเติบโตและพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนเมืองสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนเมือง Sonthaya Polsri (2007) ที่กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเมืองเอาไว้

จากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านโนนม่วง ทำให้เกิดผลกระทบของการกลายเป็นเมืองต่อชุมชนบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดังนี้

ด้านสังคม มหาวิทยาลัยทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชน เปลี่ยนแปลงชุมชนชนบทให้กลายเป็นเมืองมากยิ่งขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น คนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่อาศัยมากจนเกิดปัญหาชุมชนแออัด เกิดผลกระทบเชิงบวกจากการกลายเป็นเมือง คือ ทำให้ชุมชนได้รับความสะดวกสบายในด้านของโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค อย่างเช่น การเพิ่มขึ้นของไฟฟ้า น้ำประปาที่ทั่วถึงชุมชนมากขึ้น ขยายถนนคอนกรีตเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามในด้านของผลกระทบเชิงลบนั้นก็ยังคงมีปัญหา โดยชุมชนให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่องน้ำเสีย ระบบการจราจร โดยเฉพาะในช่วงชั่วโมงเร่งรีบเกิด

การจราจรติดขัด อีกทั้งปัญหาความเป็นอัตตาภิรมย์ของชุมชนถูกลดความสำคัญลง โดยผู้คนในหมู่บ้านใช้ชีวิตต่างคนต่างอยู่ ไม่พึ่งพาอาศัยกันแบบเมื่อก่อน และไม่ค่อยมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม จารีตประเพณี รวมถึงการมีคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ยังก่อให้เกิดปัญหาการลักขโมยของ การทะเลาะวิวาท สอดคล้องกับงานศึกษาของ Chatthip Chaichakan et al (2017)

ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบเชิงบวก มหาวิทยาลัยจึงมีส่วนช่วยในการกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชน จากการที่มหาวิทยาลัยดึงดูดประชากรเข้ามาในพื้นที่ของชุมชนได้เป็นจำนวนมากมีการเกิดขึ้นใหม่ของธุรกิจหอพัก ร้านค้าและบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน แต่สำหรับผลกระทบเชิงลบ การถือครองที่ดินที่ถูกเปลี่ยนมือให้กับเหล่านายทุน โดยมีผลต่อเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ผู้คนต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นตาม จึงทำให้ที่ดินที่เป็นทรัพยากรที่มีจำนวนจำกัดนั้นถูกทำให้มีราคาสูงขึ้น พื้นที่เกษตรน้อยลงทำให้อาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมมาเป็นค้าขาย รับจ้างมากขึ้น สอดคล้องกับงานศึกษาของ Thawadchai Pengpinit (2010) ที่กล่าวถึงการซื้อที่ดินของเหล่านายทุนนั้นเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้วิถีชีวิตของเกษตรกรชุมชนเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงอาชีพเกษตรกรเป็นธุรกิจ ค้าขาย

### ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษาผลกระทบของการกลายเป็นเมืองต่อชุมชนบริเวณรอบข้างมหาวิทยาลัย กรณีศึกษาชุมชนบ้านโนนม่วง หมู่ 12 เทศบาลตำบลศิลา จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

#### ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยเห็นว่าจากผลการศึกษา พบถึงปัญหาทางด้านสังคม เช่น ปัญหาการจราจรที่ติดขัด ปัญหาของอาชญากรรม ปัญหาน้ำเสีย และน้ำล้นท่อระบายน้ำ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่เทศบาลตำบลศิลา ซึ่งรับผิดชอบชุมชนบ้านโนนม่วงหมู่ 12 นั้นควรมีมาตรการและระเบียบแบบแผนในการพัฒนาธุรกิจประเภทหอพักบริเวณชุมชนบ้านโนนม่วง เพื่อป้องกันการเกิดชุมชนแออัด และแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาน้ำเสียจากหอพัก ปัญหาน้ำล้นท่อระบายน้ำ และพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยจัดทำกลุ่มประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังปัญหารวมถึงร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

#### ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเพิ่มเติมในเชิงของการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านโนนม่วง โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สถิติเชิงปริมาณขั้นสูงในการประมวลผลสภาพชุมชนบ้านโนนม่วงประกอบด้วยเพื่อเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

## เอกสารอ้างอิง

- Chatthip Chaichakan et al. (2017). “Urbanization in the Communities Surrounding the University of Phayao : The Case of Maeka Sub-district, Phayao Province”. *Area Based Development Research Journal*, 9 (3), p. 178-190. [In Thai].
- Richard P. Dober. (1963). *Campus Planning*. New York : John wiley & son,
- Sonthaya Polsri. (2007). *Learning Network for Community Development Work*. Bangkok : Odeon Store. [In Thai].
- Supawadee Boonyachut, Surat Chumjit and Buntoon Chunnasit. (2003). “Effect of university establishment to surrounding communities”. *Journal of the National Research Council of Thailand*, 35 (2) : July-December, p. 263 – 265. [In Thai].
- Thawadchai Pengpinit. (2000). *SUBURBAN FARMERS WAY OF LIFE AFTER LAND SELLING : A CASE STUDY IN BAN NONMUANG MU 3 TAMBON SILA, AMPHOE MUANG, KHONKAEN PROVINCE*. Master of Arts Thesis (Rural Development Studies) : Mahidol University. [In Thai].
- Witiya Pittungnapoo. (2010). *Impacts of university towns on land use in surrounding areas : a case study of Naresuan University, Phitsanulok, Thailand*. Complete research report : Naresuan University. [In Thai].